№ 30 ՈՒՐԲԱԹ, 8 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

1913
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 8 ՓԵՏՐՎԱՐԻ №

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak".
Խմբագրատան հեռախօս № 2—58.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնների համար վճարում են 10—20 կոպ.
Տպարանի հեռախօս № 67.

ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐ ԳԱԼԼԻԱ „ԿՈՄԷՏԱ" ԸՆԿ.
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ:
25 հատը—15 կոպ., 10 հատը—6 կոպ. (և. ու.) 986. 0—14

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ
ՆԵՐԿԱՅ 1913 Թ. ՀԱՄԱՐ

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը 2 ր.։ Փետրվարի 1-ից մինչև մարտի 1-ը 85 կոպ.։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

ՊՐԷՄԻԱՆԵՐ

«Մշակի» տարեկան այն բաժանորդները, որոնք 1913 թ. համար (սկսած յունվարի 1-ից) միանուագ կամ մաս-մաս վճարած կլինեն 10 րուբլի բաժանորդավճարը, կը ստանան ՁՐԻԱԲԱՐ հետևեալ 2 գրքերը.

1) „Մշակ" եւ հայ կինը", որի մէջ ամփոփված են 1872 թւականից մինչև 1891 թ. «Մշակի» մէջ լոյս տեսած առաջնորդողները, յօդուածները և բանաստեղծականները, որոնք նուիրված են կանանց հարցին ընդհանրապէս և հայ կնոջ առաջխաղացման գործին մասնաւորապէս։ Գիրքը բաղկացած է 7+294 մեծադիր էջից, տպված լաւ թղթի վրա, Գր. Արծրունու մեծադիր զրաւիր պատկերով եւ մօզայիկ-նկար շապկով—հայ կնոջ էմբլեմային պատկերով։

2) „Մշակի" քառասնամեակ" Լ. Դանիէլեանի կազմած, 1872—1912 թ.թ., 132 էջ, տպված լաւ թղթի վրայ։ Գրքի մէջ ամփոփված են՝ Գր. Արծրունու, Անդր. Արծրունու, Րաֆֆիի, Գ. Սունդուկեանի, Ա. Արփիարեանի, Ե. Տէր-Մարկոսեանի, Աւ. Ահարոնեանի եւ Ղ. Աղայեանի պատկերները։

«Մշակի» ոչ բաժանորդների համար առաջին գիրքն արժէ 1 րուբլի, իսկ երկրորդ գիրքը՝ 50 կոպ. գիրքը՝ 15—20 կոպ.։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ։

Թիֆլիսի [illegible]

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԿՈՒՍ

ՍՈՖԻԱ ԱՄԱՏՈՒՆՈՒ

[illegible]

100. 1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՍՊՐԱՎԱՆ

[illegible] 1913 թւի [illegible]

I բաժ.

[illegible] 3000 րուբլի [illegible]

II բաժ.

[illegible] 5000 րուբլի [illegible]

III բաժ.

[illegible] 3000 րուբլի [illegible]

[illegible]

Մասնակցութեան մանրամասն պայմանները և տարկանների վաւերացված նմուշները կարելի է տեսնել Ուսպրավայի Մթերային բաժանմունքում ամեն օր՝ առաւ. ժամը 10 ից մինչև ժ. 3-ը ցերեկվայ։

(ու. կ.) տռ. 95. 3—2

ԾԽԱԽՈՏ — Փորձեցէք ծխել „Ա Ն Ի" — ԾԽԱԽՈՏ

15 հատը 6 կոպէկ: — 25 հատը 10 կոպէկ:

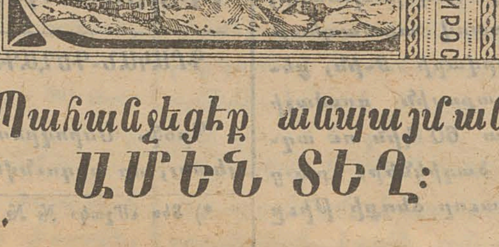

ծխախոտագործարան „Մ Ի Ր" — ծխախոտագործարան „Մ Ի Ր"

Պահանջեցէք ամպայման ԱՄԷՆ ՏԵՂ:

(կ. չ. ու.) տռ. 936. 50—24

ԱՐՏԻՍՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
ՈՒՐԲԱԹ, ՓԵՏՐՎԱՐԻ 8-ԻՆ
ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ
Չորրորդ անգամ կը ներկայացնէ Լ. ՇԱՆԹԻ

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Դրամա 4 արար. և 12 պատկերով։
Մասնակցում է ամբողջ խումբը։
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին:
Ռեժիսոր՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ

ԱԶԴ.—Երկուշաբթի, փետրվարի 11-ին, տիկին Մայսուրեանի բենեֆիսին կը ներկայացվի առաջին անգամ հայ բեմի վրա «ՈՍԿԷ ՎԱՆԴԱԿ» պիէսը 5 գործ., Օստրօվսկիի
98. 2—2

Փիլ. դոկ. Ս. ԹԱՌԱՅԵԱՆԻ եւ արտիստ ԱՄՕ-ԽԱՐԱԶԵԱՆԻ կազմակերպած

Հայ Դերասանական Էստետիկ Ընկերակցութիւն

Ընկերութեան նշանաբանն է՝ 1) ԼՈՒՐՋ ՈՒ ՎՍԵՄ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ, 2) ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ, 3) ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ ՊԻԷՍՆԵՐԻ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ։

Հրաւիրվում են թէ դերասաններ և թէ սկսնակներ Թիֆլիսում ու գաւառներում շարունակաբար տրվելիք ներկայացումների համար։

Պայմանների մասին դիմել՝ Тифлисъ, редакція «Инкеръ» (Книжный маг. «Просвѣщеніе», Головинскій просп.).
(տռ.) 102. 1—1

ԲԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԷՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի։
Բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, ՌԱԴԻՌ պրէպարատներով և վիրաբուժական միջոցով՝ ՊՆԷՎՄՈՏՕՌԱԿՍՈՎ։
Ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան ժամը 9—1-ը և երեկոյեան ժամը 5—8-ը։
Չքաւորներին առ. ժամը 9—10-ը ձրիաբար։
Սոլոլակ, Բէհբուդեան փող. № 23 (անկիւն Գանովսկայա)։ Հեռախօս 7—92.
(ա.օ.) տռ. 92. 100—4

ԿԱՐՈ՞Ղ ԵՆ ԿԱՆԱՅՔ ԻՐԱՒԱԲԱՆ ԼԻՆԵԼ

Կարող են կանայք իրաւաբան լինել, փաստաբանութեամբ պարապվել. պէտք է տալ փաստաբանութեան իրաւունք թէ ոչ—ահա ինչ հարց է դրված վաղուց հասարակական կարծիքի առաջ թէ Եւրոպայում և թէ Ռուսաստանում։

Վաղուց կանայք ձգտում են ձեռք բերել զանազան իրաւունքներ—ընտրական և այլն—և վայելել բոլոր այն իրաւունքները, որ վայելում են տղամարդիկ։ Վաղուց դրված է կանանց էմանսիպացիայի հարցը, և սակայն նա դեռ լուծումն չէ գտել, կամ գտել է որոշ երկիրներում միայն մասնակի լուծումն։ Այսպէս, օրինակ, կանանց համար վաղուց ճանաչված է անժխտելի իրաւունք լինել բժիշկ, և կին-բժիշկները, կատարելով յաճախ ամենամեծ աջողութեամբ իրանց պաշտօնը, ընդունվում են ամեն տեղ մեծ համակրութեամբ։ Բայց շատ իրաւունքներ, որոնց կիրարկութեան մէջ կանայք կարող էին նոյնպէս մեծ հմտութիւն և աջողութիւն ցոյց տալ, դեռ ժխտվում է նրանց։ Այդպիսի իրաւունքներից մէկն է փաստաբանութիւնը։

Եւ ճշմարիտ, եթէ կինը ճանաչված է ընդունակ և կարող՝ բժիշկ լինելու, ինչու նա չէ կարող դատաւոր, փաստաբան լինել։ Միթէ կինը անընդունակ է իրաւագիտական բարդ հարցեր լուծելու. միթէ կինը խղճմտանքի հարցերում պակաս զգայուն է, քան տղամարդը։

Ռուսական Պետական 3-րդ Դուման, չը նայելով իր պահպանողական և ռէակցիօնական մեծամասնութեան, կարողացաւ հասկանալ, որ հասել է ժամանակը՝ տալ կանանց փաստաբանութեամբ պարապելու իրաւունքը, որ կանայք կարող են այդ պաշտօնում շատ օգտակար լինել և մեծ ծառայութիւններ մատուցանել հասարակութեան։ Վերջապէս չէ՞ որ Ռուսաստանում հիմնված են և գործում են կանանց բարձր կուրսեր, ուր աւանդվում է և իրաւագիտութիւն։ Չէ՞ որ այժմ ամեն տարի բազմաթիւ օրիորդներ աւարտում են իրանց ուսումը այդ կուրսերում, և նրանց ասպարէզ է հարկաւոր՝ գործադրելու համար իրանց ուսումը և գիտութիւնը։

Երրորդ Պետական Դուման ընդունեց կանանց փաստաբանութեամբ պարապվելու իրաւունքի օրինագիծը։ Սակայն Պետական Խորհուրդը վերջերս վերաքննելով այդ օրինագիծը՝ մերժեց ձայների մեծամասնութեամբ։

Այդ մերժումը վատ տպաւորութիւն թողեց հասարակութեան վրա, որովհետև այդ մերժումով կինը զրկվում է մի մեծ ասպարէզից՝ գործադրելու իր ընդունակութիւնները։

Մերժման հեղինակները պատճառաբանում էին իրանց վերաբերմունքը այնպիսի արգումենտներով, որոնք անկայուն են և չեն դիմանում լուրջ քննադատութեան։ Կնոջ գլխաւոր ասպարէզը, ասում են նրանք, ընտանեկան օջախն է և մանուկների դաստիարակութիւնը։ Կնոջ չէ կարելի յանձնել քրէական դատերի պաշտպանութիւնը, որովհետև կան այնպիսի դատեր, ուր կանացի ամօթխածութիւնը պէտք է խնայել։ Մի այլ արգումենտ ևս այն է, որ կինը իր գեղեցկութեամբ կարող է հմայել դատաւորներին, ազդել նրանց համոզման և խղճմտանքի վրա և դրանով վնասել անաչառ արդարադատութեան ակտին։ Հակառակորդներից մէկն ևս իբրև փաստ առաջ էր բերում ս. Օգոստինոսի կարծիքը, կամենալով ներշնչել, թէ եկեղեցին ևս հակառակ է կանանց՝ փաստաբանութեան իրաւունք տալուն։

Մենք չենք կարծում, որ քրիստոնէական եկեղեցին, որ միշտ քարոզել է հաւասարութիւն կնոջ և տղամարդի, ունենայ տրամադրութիւն՝ զրկել կնոջ այս և այն իրաւունքից։ Այն երկիւղն, որ արտայայտվում է, թէ կնոջ մուտքը զանազան ասպարէզների մէջ կարող է վնասել ընտանիքին, և ընտանիքը, երեխաների դաստիարակութիւնը կարող է մեծ հարուած կրել, անհիմն է, որովհետև այն կանայք, որոնք հակումն և տրամադրութիւն կունենան նուիրել իրանց ընտանիքին, երեխաների դաստիարակութեանը, նրանք կը հետևեն իրանց բնական հակման և չեն ընդգրկի գործունէութեան այլ ասպարէզ։ Բայց չէ՞ որ կան բազմաթիւ կանայք, աղջիկներ, որոնց առաջ փակ է մնում ընտանիքը, որոնք անզաւակ են, որոնք չը գիտեն ինչպէս և ուր գործադրել իրանց եռանդը, կրթութիւնը։

Վերջապէս կին փաստաբանը կարող է մատչելի դարձնել իրաւաբանական օգնութիւնը ժողովրդին, որի սարերին, գիւղական խաւերը սաստիկ վնասվում են այն հանգամանքից, որ իրաւաբանական օգնութիւնը անմատչելի է իրանց։

Մենք ոչ մի տարակոյս չունենք, որ վաղ կամ ուշ կանայք ձեռք կը բերեն այդ իրաւունքը, որ այսօր Պետական Խորհուրդը ժխտում է նրանց։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
6 փետրվարի

Պարիզ.—Ելիսեան պալատը վերադառնալուց առաջ Պուանկարէն, Բրիանի ուղեկցութեամբ, ողջունող ամբոխի միջով՝ ճանապարհ դրեց Ֆալիէրին մինչև Ֆրանցիսկա I փողոցը։ Երեկոյեան Ելիսեան պալատում ժողովվեցին մինիստրները։ Բրիանը պրեզիդենտին յանձնեց կաբինետի հրաժարականի խնդրագիրը։ Պուանկարէն խնդրեց մինիստրներին պահել պորտֆէլները և հրովարտակ ստորագրեց նրանց վերստին իրանց պաշտօններում նշանակվելու մասին։

Պուանկարէն շնորհաւորական հեռագիրներ ստացաւ Թագաւոր Կայսրից, իտալական, բելգիական, դանիական, նորվէգիական, շվէդական թագաւորներից և Լիբէրիայի հանրապետութեան պրեզիդենտից։ Թագաւոր Կայսրի հեռագիրն ասում է. «Այն րոպէին, երբ դուք ստանձնում էք ձեր բարձր պարտականութիւնները, որոնց կատարման ձեզ կոչեց ֆրանսիական ժողովրդի վստահութիւնը, Ես կամենում եմ վերականգնել ձեզ Իմ այն սրտագին զգացմունքների հաւաստիացումը, որ Ես արտայայտեցի ձեր պրեզիդենտ ընտրվելու օրը: Ձեզ յայտնի է, թէ ինչ նշանակութիւն եմ տալիս Ես այն սերտ միութեան, որ գոյութիւն ունի Ֆրանսիայի եւ Ռուսաստանի միջեւ: Ցուսալով որ դուք կաջակցէք պահպանելու ու ծաղկեցնելու այդ միութիւնը, խնդրում եմ ձեզ ընդունել Իմ ամենաանկեղծ ու ամենասրտագին բարեկամութիւնները»:

Թագաւոր Կայսրի հեռագրի առթիւ Էքօ-դը-Պարին» յայտնում է, թէ Ֆրանսիայում մեծ տպաւորութիւն գործեց և անկեղծ ուրախութիւն յարուցեց Կայսրի հեռագիրը, որ երկրորդ անգամ հաւաստիացնում է, թէ երկուստեք յարաբերութիւնները բարեկամական են։ Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի սերտ միութեան անհրաժեշտութիւնը առանձնապէս զգալի է ներկայ րոպէին, երբ արտասահմանում սպառազինումն է կատարվում։

Սենատի և պատգամաւորների պալատի բիւրօները այցելեցին Ֆալիէրին։ Պատասխանելով նրանց շնորհակալութեան զգացմունքներին, Ֆալիէրը ասաց, որ նա կատարեց սոսկ իր պարտականութիւնը, մտածելով միայն հայրենիքի ծառայութեանը նուիրաբերել իր անսահման սէրն ու դէպի հայրենիքը տածած անվերջ հպատակութիւնը։ Վերադառնալով մասնաւոր կեանքի, նա հաւատացած է երկրի ապագային և համոզված է, որ երկրի հանճարը այսուհետև ևս կը բոցավառէ մարդկութեան ուղին դէպի քաղաքակրթութիւն։ Ապա Ֆալիէրը յորդորեց բոլոր հանրապետականներին միանալ, որ անհրաժեշտ է հայրենիքի մեծ նպատակների իրագործման համար։

—

Բուխարէստ.—Կ. Պոլսից հեռագրում են. «Պաշտօնական շրջաններում զօրքերի անգործ լինելը բացատրվում է վատ եղանակով։ Սակայն լուրեր տարածվեցին, թէ բօլգարները գրաւել են Բուլաիրի բերդերը։ Էնվէր-բէյը մի ականանաւով գտնվում է Մարմարա ծովի վրա, սպասելով յարմար րոպէի՝ Րօդօստօյում նորից զօրք իջեցնելու համար»։

—

Կահիրէ.—Ընդունելով եգիպտական նօտաբլներին, Քեամիլ-փաշան յայտնեց,

թէ պատերազմից կարելի էր խուսափել, եթէ մեծ պետութիւնները պաշտպանէին երան և հետևէին իր խորհուրդներին։

—

Վիէննա. — «Պոլիտիշէ Կորրեսպօնդենցը» գրում է. «Բուլգար-ռումինական հակառակութիւնները այժմ, մեծ պետութիւնների միջամտութեան շնորհիւ, կորցրել են իրանց սուր կերպարանքը։ Բանակցութիւնները երևի շուտով կը յանգեն համաձայնութեան։ Հիմք կայ ենթադրելու, որ բուլգար կառավարութիւնը որոշ պայմաններում արդէն այլևս անկարելի չէ գտնում համաձայնել Սիլիստրիան զիջելու»։

—

Պարիզ.—«Տանը» հաղորդում է, որ Ռումինիան դիմել է միջնորդ դատաւրանի խնդիրքով՝ Ռուսաստանին և Իտալիային։

—

Կալկաթա.—Բալկանեան պատերազմի պատճառով մահմէդականների մէջ սկսած յուզմունքը ուժեղանում է։ Հնդկա-անգլիական լրագիրները դրութիւնը համարում են առանձնապէս լուրջ ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ ծայրայեղ հնդիկ տարրերը աշխատում են յուզմունքից օգտուել իրանց նպատակների համար։

Մէկսիկա.—Մադէրօն և նրա մինիստրները կալանաւորվեցին։ Ուէրտան հռչակվեց ժամանակաւոր նախագահ։

Մադէրօն ստորագրեց հրաժարականի խնդրագիր։ Նրան կալանաւորելու ժամանակ մի քանի անգամ ատրճանակ պարպվեց, վիրաւորվեցին նրա պահակներից մի քանիսը։ Ուէրտան գումարեց նիստի պատգամաւորների պալատը։

—

Լօնդօն.—Էպսոմի մօտի Վօլտօնում Լլօյդ-Ջօրջի համար պատրաստված տան մէջ ծառաների ննջարանում պայթեց մի ռումբ, որից ոչ ոք չը վնասվեց։ Գտնվեց նաև մի ուրիշ ռումբ, որը չը պայթեց։ Պայթումը վերագրում են սուֆրաժիստուհիներին։

—

Տօկիօ.—Կացուրայի դէմ ժողովրդի գայրոյթը շարունակում է արտայայտուել փոքր անկարգութիւններով զանազան քաղաքներում։

—

Հռոմ.—Կազմակերպվեց Զինաստանի բարեկամների պարլամենտական խմբակ։ Նախագահն է Լուցցատին։

—

Վիէննա.—Դառնալով 75 տարեկան ծովային ոյժերի հրամանատար կոմս Մօնտէկուկօլին հրաժարական տուեց։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹՈՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

I

Երզրում, 1 փետրուար

Այս կողմերու դրութիւնը հետզհետէ կը վատանայ։ Այստեղ և առհասարակ ամեն կողմ կառավարութիւնն սկսած է դաշնակցականները հետապնդել։ Այստեղ զապիթները հարցաքննած են տեղիս հայ զինուորները և զանոնք բաւական նեղած են, պատճառ բռնելով թէ հայ զինուորներն ինչու կը տեսակցին ռուսահայ դաշնակցականներու հետ, ինչու դաշնակցականներու ակումբներն ու ընթերցարանները կը յաճախեն։

Թուրքերն ալ հայերու վերաբերմամբ շատ գէշ տրամադրութիւն կը տեսնուի։ Եթէ Ռուսիոյ պաշտպանութիւնը հայերուս նըկատմամբ թուլնայ, ջարդն անխուսափելի է։

Խաչերդի կողմերը խլամ տարրը հայերուն ամեն տեսակ նեղութիւն կուտայ և կըսէ, թէ «ռուսները թող գան և ձեզ մեր ձեռքէն, եթէ կրնան, ազատեն»։

Ընդհանրապէս նկատելի է, որ բալկանեան պատերազմի մէջ Թիւրք բանակի կրած սոսկալի պարտութիւնները չափազանց գրգռած են տեղիս մահմեդական տարրի վատ բնազդները ընդհանրապէս քրիստոնեաներու և մասնաւորապէս հայ տարրի դէմ։

Դիտակ

II

Վան, 18 յունվարի

Մեր քաղաքապետ Պետրոս-բէյ Գափամաճեանի պաշտօնէութեան պաշտօնից մնում է կրկին վարագուրված թանձր քողով։ Դաշնակցութեան եղած վերագրումները միմիայն կասկածի հետևանք են, որը դաշնակցականները ուժգին հերքում են։ Նրա փոխարէն անուանվեց մի ուրիշ հայ քաղաքապետ՝ Վահան էֆ. Մարութեան, որ առժամանակեայ կերպով պաշտօն պիտի վարէ, մինչև որ նոր ընտրութիւններ կատարվեն ցէնզ ունեցող քաղաքացիների ձեռքով, իսկ այս ընտրութիւնները լինելու են առաջիկայ մարտ ամսում, եթէ երբէք քաղաքական դրութիւնը արգելառիթ չը լինի։

«Մշակի» № 288-ում (1912 թ.) հաղորդել էի Աղբակի գաւառում երկու հայ զինուորների կանանց կրօնափոխութեան մասին. այդպիսի երկու կրօնափոխութիւններ էլ պատահել են Սղերդի շրջակայ գիւղերում. երկու կանանց—մէկ հայ և միւսն էլ ասորի—առևանգել ու իսլամացրել են, որոնց ամուսիններն իրանց զինուորական պարտականութիւնն են կատարում պատերազմի դաշտում. նոյն գիւղի հայ և ասորի առաջնորդների բողոքներն անհետևանք են մընում. ազգ. պատրիարքարանի բողոքի վրա՝ հայ առևանգեալ Փիրօյին թէև Սղերդ են տանում, սակայն առանց հայոց առաջնորդարանին յանձնելու թիւրքերի ու քիւրդերի տներումն են պահում, իսկ նոյն կողմերի քիւրդ աւագակներից Մէհմէդ էմին սպառնում է հայերին կինը իրան յանձնել, եթէ ոչ ինն քրիստոնէաբնակ գիւղերը պիտի մատնէ հրի ու սրի։ Սրանք ապացոյցներ են, թէ ինչ շահեցին հայերը զինուոր տալով, մեր երիտասարդներին զինուոր են տանում. իսկ նրանց կանանց իսլամացնում. հայ զինուորն էլ ինչ սրտով պիտի ծառայէ հայրենիքին։

Մորակ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՔԻՒՐԴԻՍՏԱՆ

—

Թիւրք ծանօթ հրապարակագիր դօքտ. Աբդուլլահ Ջէվդէթ-բէյ այս խորագրով յօդուած մը ունի «Ենի Գազէթայի» մէջ, որով կը յիշէ «Հայաստան թէ Քիւրդստան» խորագրով վերջերս լոյս տեսած հրատարակութիւն մը։ Աբդուլլահ Ջէվդէթ-բէյ նախ կըսէ, թէ հայերու ազգային շահն ու փրկութիւնն այս տեսակ խնդիրներ խառնելու մէջ չէ։ Հայոց դիրքը օսմ. տարրերը բաղկացնող բուլգարներուն, յոյներուն և սերբերուն պէս չէ։ Անկողմնակալութեամբ խօսելով՝ քիւրդերը, հայերը, թիւրքերն և այլն միևնոյն տեղն ու միևնոյն չափով դատապարտուած են չարիք կամ բարիք վայելելու և միևնոյն տեղն ու միևնոյն ստորճանով ու միևնոյն պայմաններով երջանիկ կամ թշուառ ապրելու։

Աբդուլլահ Ջէվդէթ-բէյ պատմաբան Շէրիֆեդդին Բիթլիսի գործը վկայութեան կը կոչէ, ըսելով որ մինչև Հիջրէթի 1005 թուականը Դիարբէքիրի, Ջէզրէի, Դինորի, Ֆասլուեէի, Լուրթ Քէչէքի ու Վանայ մէջ տիրապետած են Քիւրդստանի ամենէն նշանաւոր վեհապետներէն սուլթան Ահմէդ-բին Մէրդասի, սուլթան Նասըր, սուլթան Սայիդ-բին Նասրէդդին, սուլթան Մանսուր-բին Նասըր, սուլթան Բէլալ-բին Բէդր, սուլթան Էբուլֆէթհ Մէհմէդ-բին Թայեար և Շէջաէդդին-բին Խուրշիդ, նաև սուլթան Մէմուն-բին Նէզր, որ իր հօրը կտակով Եմէնը գրաւեց և մինչև Հիջազ իր սահմաններն ընդարձակեց և որ Հիջազի մէջ թաղուած է։

Հէքքեարիի, Ամադիէի, Ջէզրէի, Ֆէնիքի, Արաբկիրի, Հըսնը Քէյֆի և Մարդինի կողմերը իշխանապետութիւն ըրող էմիր Ալի, էմիր Թիմուր, էմիր Իզզէդդին, էմիր Իբրահիմ և Խալիդ-բին Վէլիդի որդին՝ էմիր Սիւլէյման 1300 տարի տևող Ազիզէ պետութիւնը կազմեցին։ Ազիզէ վերջ գտաւ սուլթան Մէջիդ կայսեր օրով էմիր Բէդրխանի հնազանդութիւն յայտնելովը։ Ասոնցմէ զատ, Ջմըշկածագի, Բէրդէքի, Սաքիմայի, Միրդասի, Էգիլի, Բալուի, Սասունի, Խիզանի, Մօկսի, Սբալիրի, Նիքլիսի, Շիրվանի, Ջէրքայի, Քիւրդկեանի, Սիւլէյմանիէի, Թէրքուրի, Քալայի Դավութի, Ջինլիկեանի և Մահավէշթի մէջ երեք հարիւրէ աւելի դէրէբէյիներ գտնուած են երբեմն սուլթաններու և երբեմն ալ էմիրներու հպատակութեամբ։

Բիթլիսի քիւրդական մեծ պետութեան ընդարձակ պատմութիւնը կայ պարսկերէն։ Պարսիկ և ուրիշ պատմագիրներ ալ կը հաստատեն քիւրդերու պետութիւնը։ Հայերն ու քիւրդերը քաղաքակրթութեան մեծ անցեալ մը չունին։ Քիւրդերը պատերազմիկ են ու հայերը՝ արուեստագէտ։ Հայերը միշտ ունեցած են այս ձիրքն և դեռ ունին։ Իսկ քիւրդերը, ընդ որս լազերն ու չէրքէզները, մանաւանդ Չաթալջայի վերջին ճակատամարտներուն մէջ, ցոյց տուին իրենց զինուորական արժանիքը։ Ցողուածագիրը կըսէ. «Քիւրդստան, Արաբիա, Լազիստան, Հայաստան և այլն բառերով խաղալու առեն չէ։ Միաբան ու ազատ ապրելու արժանի ըլլալնուս նիւթական ապացոյցները տալու առենն է։ Այս երկրին հիմա մեծ վտանգ մը կը սպասէ, այսինքն ցաղդ մեր անցուցած փորձանքներէն չխրատուելնիս։ Այդ վտանգէն ազատիլը ձեռքերնիս է։ Բայց մեծ հաւատք ունիմ, թէ այս երկիրը չէ մեռած, այլ ապրելու և ապրեցնելու բացարձակ որոշում տուած շատ մը հոգիներ կը պարունակէ»։

(«Բիւզանդիոն»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ ՏՐԵՏԵԱԿՕՎԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԸ ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ

—

Տրետեակօվը այնպիսի հսկայական գործ կատարեց նկարչական արուեստի նկատմամբ Ռուսաստանում, որ նրա անունը կենդանի կը մնայ, քանի գոյութիւն կունենայ ռուս ժողովուրդը։ Նա առևտրական դասակարգին պատկանելով հանդերձ՝ տարված էր նկարչական արուեստի սիրով և բնութիւնից օժտված էր ընտիր ճաշակով ու նուրբ հասկացողութեամբ։ Նա մօտ երեք տասնեակ տարիներ շարունակ՝ այսպէս ասած լրտեսում էր, թէ որտեղ, որ քաղաքում պէտք է բացվի պատկերահանդէս, որպէսզի առաջին այցելուն ինքը լինի և ձեռք բերի բոլոր առաջնակարգ աշխատութիւնները։ Լինում էին դէպքեր, երբ ինչ-ինչ հանգամանքների շնորհիւ չէր հասնում իր ցանկացած ժամանակին և տեսնում էր, որ այս ու այն նկարը արդէն վաճառված է։ Այդպիսի դէպքերում դիմում էր ամեն միջոցի իր հաւանած երկը ձեռք գցելու համար, առաջարկելով կրկնապատիկ ու եռապատիկ գին։ Եթէ այդ էլ չէր աջողվում, այն ժամանակ խնդրում էր հեղինակին կրկնել ճիշդ նրա նման մի օրինակ էլ։ Ցիշում եմ դէպք, երբ նա ութ հարիւր րուբլի վճարեց մի փոքրիկ պատկերի համար, որ երիտասարդ նկարիչը գնահատել էր 300 ր.։

Երբէք նա չէր առաջնորդվում քննադատների ցուցմունքներով, որոնք յաճախ լաւը վատից չեն կարողանում կամ չեն ուզում ջոկել. ընդհակառակն նա շատ անգամ ընտրում էր այնպիսի նկարներ, որոնց հեղինակի անունը այդ միջոցին բոլորովին անյայտ էր։ Բայց յաճախ այդ անունը ապագայում տաղանդ էր հռչակվում։

Տրետեակօվը միշտ այցելում էր նկարիչների արհեստանոցները և փնտռում էր գլուխ-գործոցներ. յաճախ գնում էր դեռ չաւարտած աշխատութիւններ, ըմբռնելով նրանց արժէքը։ Փող էր վճարում արուեստագէտներին և խոստանում էր կրկին վճարել, միմիայն այն պայմանով, որ այս կամ այն սկսած նկարը անպատճառ աւարտի։

Այդ մեկենասը, այդ խրախուսող անձը ուժգին զարկ տուեց ռուսական նկարչութեանը։ Նրա օրով էր, որ հրապարակ հանվեցին բոլոր ռուս յայտնի նկարիչների մեծագիր ու թանգարժէք երկերը։ Պերօվ, Սուրիկօվ, Վերեշչագին, Կրամսկօյ, Պօլենօվ, Րէպին, Կօնստանդին և Վլադիմիր Մակօվսկիներ, Սեմիրադսկի, Այվազօվսկի, Սուդկօվսկի, Բարօն Կլօդտ, Լեվիտան, Դուբօվսկօյ, Վասնեցօվ, Կուինջի, Շիշկին և ուրիշները իրանց ամենաթանգագին գործերը վաճառել են Տրետեակօվին, որը այդ նպատակի համար ծախսել է երկու միլիոն րուբլուց աւելի։

Ռուս արուեստագէտները Տրետեակօվի օրով առանձին ոգևորութեամբ ձեռնամուխ էին լինում մեծագիր ու բարդ նկարների, հաւատացած լինելով որ իրանց աշխատանքը ըստ արժանւոյն կը գնահատվի և նիւթապէս լիովին կը վարձատրվի։

Տրետեակօվի պատկերասրահի մէջ գտնվում են Պերօվի «Նիկիտա Պուստոսվեատ», Սուրիկօվի «Մարֆա Պօսադնիցա» վիթխարի նկարները, որոնք արդիւնք են մի շարք տարիների։ Այնտեղ են նոյնպէս Վերեշչագինի Թուրքեստանից վերցրած նկարները, որոնց համար հեղինակը Տրետեակօվից ստացաւ 100,000 րուբլի։

Ընթերցողը կարող է գուշակել թէ նոյն Վերեշչագինը որքան պէտք է ստանար իր ռուս-թիւրքական պատերազմից վերցրած նկարների համար, որոնք նոյնպէս Տրետեակօվի պատկերասրահումն են։

Հաստատ չը գիտեմ, բայց լսած եմ, որ Րէպին, Կրամսկօյ, Սուրիկօվ, Մակօվսկի, Լեվիտան և մի քանի ուրիշ հեղինակներ Տրետեակօվից ստացել են իրանց աշխատութիւնների համար 40-ից մինչև 100,000 րուբլի իւրաքանչիւրը։

Մի անգամ Վերեշչագինը իր պանրագործ եղբօր ագարակում ինչ-որ ցուցանակ է գրում։ Եղբայրը նկատում է, որ մի տառը սխալ է։

— Ինչ ես երկար խօսում,—պատասխանում է նկարիչը,—եթէ չես հաւանում, իսկոյն կուղարկեմ Տրետեակօվին և նրանից անմիջապէս 600 րուբլի փող կը ստանամ։

Ահա այսպէս էին խրախուսված ռուս արուեստագէտները այդ մեկենասի կենդանութեան ժամանակ։ Նրա օրով էր, որ ռուսական նկարչութիւնը զարգացաւ, ծաղկեց և ունեցաւ փայլուն շրջան։

Գեղարուեստասէրներ միշտ անպակաս են եղել Ռուսաստանում, ինչպէս հանգուցեալ Կօշելեվ-Բեզբորօդկօ, Սօլդատենկօվ, Ցվէտկօվ և ուրիշներ, որոնք մեծապէս աջակցել են նկարչութեան զարգանալուն իրանց հայրենիքում, սակայն Տրետեակօվի մատուցած ծառայութիւնը աւելի լայն ու ընդարձակ է։

Անցնենք այժմ Եւրոպային։ Այնտեղ բոլոր փոքր ի շատէ խոշոր քաղաքներն ունեն իրանց թէ քաղաքային և թէ կառավարչական պատկերասրահները, որոնց դռները բաց են ժողովրդի համար, և, ի հարկէ, ազգաբնակութիւնը կրթվում, զարգանում է գեղարուեստի արտադրութիւնների շնորհիւ։ Եւրոպացիք վաղուց ըմբռնել են դրա նշանակութիւնը, ուստի իւրաքանչիւր տարուայ սկզբին յատկացնում է ինչպէս կառավարութիւնը, այնպէս էլ քաղաքը ահագին գումարներ իրանց երկրի արուեստագէտների երկերը ձեռք բերելու համար։ Էլ չեմ խօսում մասնաւոր կոլլեկցիոներների մասին, որոնք նոյնպէս մեծ դեր են կատարում գեղարուեստի զարգանալու գործում։

Իսկ մենք կովկասցիներս ինչ ունենք, ինչ բանի ենք ձգտում։ Ինչ են անում մեր հարուստները, ինչ են մտածում գիտութեան, գրականութեան և արուեստների նկատմամբ։ Զէ որ առանց նիւթական խրախուսի ոչ մի բան չէ կարող առաջադիմել։

Ինչու կուլտուրական ասպարէզում ոչ մի բանի ձեռնամուխ չեն լինում և ինչու խսկական բարերարի հռչակով չեն անմահացնում իրանց անունը։

Գ. Բաշինջաղեան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ, 6 փետրվարի

Նախագահում է Րօձեանկօն։

Ընդունվում է սօց.-դեմ. առաջարկութիւնը բանուորական հարցի առանձին մասնաժողով հաստատելու։

Գիմնազիաների դէպքերի առիթով ժող. լուս. մինիստրութեանը ուղղված հարցապնդման վիճաբանութիւնները սպառված են։

Բուէարկութեամբ մերժվում են բոլոր ֆրակցիաների բանաձևերը. ընդունվում է Շէյպկինի բանաձևը, որ ժող. լուս. մինիստրի բացատրութիւններն առանց որևէ շարժառիթի գտնում է անբաւարար։

Կարդացվում է սօց.-դեմ. շտապ հարցապնդումը ժող. լուս. մինիստրին 1909 թ. ապրիլի 17-ին հրատարակված Բարձրագոյն հրամանը խախտելու առիթով, որ վերաբերում է այլազգի քրիստոնեայ դաւանութիւնների կրօնի դասաւանդման լեզուին։

Եգելլօն, պաշտպանելով հարցապնդման շտապողականութիւնը ասում է, որ լեհ և հրեայ բանւորները կարող կը լինեն դիմադրել մանկավարժական իշխանութիւնների շովինիստական ու ազգայնական ոտնձգութիւններին։

Չխէնկէլին կարծում է, որ մինիստրի հրատարակած հրահանգը վերացնում է նոյն իսկ այն ողորմելի մինիմումը կրօնական-ազգային հաւասարութեան, որ իբրաւաբանօրէն երաշխաւորված է։

Հարցապնդման շտապողականութիւնը մերժվում է։ Որոշվում է մասնաժողովին տալ 2 շաբաթ ժամանակամիջոց՝ զեկուցագիր ներկայացնելու համար։

Քննվում է Կովկասի փոխարքային և ժող. լուս. մինիստրին ուղղված հարցապնդումը կովկասեան ուսումնարանական իշխանութեան ապօրէնի գործողութիւնների մասին։

Չխէնկէլին պաշտպանում է շտապողականութիւնը, մատնանշելով որ կովկասեան իշխանութեան լօզունգը հանդիսանում է այլազգիներին ռուսացնելը, իսկ գլխաւոր օբիէկտը՝ դպրոցը։ Ուսումն. վարչութիւնը անցեալ աշնան հրատարակեց դասաւանդութեան ծրագիր, որի համաձայն ռուս լեզուի ուսուցումը պէտք է սկսվի առաջին ուսումնական տարուայ հենց առաջին կիսամեակից, մինչդեռ մինչև օրս, համաձայն Կովկասի փոխարքայից հաստատված 1881 թ. կանոնների, ռուս լեզուի ուսուցումը սկսվում էր երկրորդ կիսամեակից, երբ աշակերտներն արդէն բաւականին իւրացրած էին լինում տեղական լեզուն։

Չխէիձէն մատնանշում է յիշեալ կարգադրութեան պատճառով սկսված ուսուցիչների հալածանքի վրա. արձակվածների տեղ նշանակվում են տեղական լեզուներին անծանօթ ռուս ուսուցիչներ։ Այդ բոլորի հետևանքով՝ այժմ երեխաները թշնամաբար են վերաբերում դէպի ռուսերէնը։

Շտապողականութիւնը մերժվում է։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Կովկասի փոխարքայի փոխ-դիւանապետ Նիկոլսկին Բարձրագոյնս պարգևատրվեց 1-ին աստիճանի ս. Ստանիսլավի շքանշանով։

✦ Կովկասի փոխարքան առանձին հոգացողութեան նիւթ դարձնելով մանուկ սերնդի կրթութեան և դաստիարակութեան գործը կովկասեան շրջանի դպրոցներում՝ նորերս մի ընդարձակ գրութիւն է ուղղել կովկաս. ուսումն. շրջանի հոգաբարձուին՝ անելով յիշեալ գրութեան մէջ անհրաժեշտ ցուցմունքներ՝ վերաբերեալ կրթական դաստիարակչական գործի բարեփոխութեանը շրջանի դպրոցներում։ Հետևեալ անգամ կը տանք այդ գրութեան թարգմանութիւնը։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային դումայի վերջին նիստում վարչութեան 4-րդ անդամ ընտրվեց Փուրոսլին 59 սպիտակ ձայնով (ոչ մի սև)։ Դուման հակառակ վարչութեան առաջարկութեան, չը համաձայնեց աւելացնել վարչութեան անդամի տարեկան 4000 ր. ռոճիկը։

✦ Թոքախտի դէմ Մաքառող Կովկասեան Ընկերութիւնը Թիֆլիսի և Կովկասի միւս քաղաքների համար անհրաժեշտ քանակութեամբ (մօտ կէս միլիօն հատ) սպիտակ ծաղիկ պատրաստելու համար խնդրահաբար խնդրում է բոլոր այն անձանց, որոնք կարող են ձրիաբար պատրաստել այդ ծաղիկները և վաճառել նրանց ապրիլի 20-ին, օգնութեան գալ Ընկերութեանը, իսկ դրանով և Թոքախտաւոր տառապեալներին, շնորհ բերել փետրվարի 9-ին, ցերեկվայ ժամը 2-ին, քաղաքային դումայի դահլիճը։ Ներկայումս մօտ 60 կին ու աղջիկ պատրաստում են ծաղիկներ, բայց պարզվում է, որ աշխատաւոր ձեռքի թիւը պէտք է աւելի շատ լինի, ի նկատի ունենալով գաւառի մեծ պահանջը։ Վարչութիւնը յոյս ունի, որ նրա կոչն անցեալ տարիների նման վառ արձագանք կը գտնէ փափկասիրտ երիտասարդութիւնից և նրա ծնողների կողմից։

✦ Մի ամսով արտասահման է մեկնում Թիֆլիսի նահանգապետ Զէրնեավսկին, անձնափոխանորդ նշանակելով փոխ-նահանգապետ Պանօվին։

✦ Վերադարձաւ անդրկովկասեան երկաթուղիների կառավարիչ բարօն Ե. Ֆօնդէր-Րօօպպը։

✦ Վերադարձաւ Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի վերատեսուչ Բէլօյը։ Նրա բացակայութեան ժամանակ վերատեսչի ծանր պարտականութիւնները կատարում էր վերատեսչի օգնական Թահտաճեան, որ սիրված է ու յարգված էլեկտրաքարշի բոլոր ծառայողներից։ Բէլօյը էլեկտրաքարշի գործերը գտաւ միանգամայն օրինակելի դրութեան մէջ։ Բէլօյի գալստեամբ մինչև փետր. 15-ը կը լուծվի քաղաքային վարչութեան ծառայողների համար սովորաբար տրվող 200 ձրի տոմսակների խնդիրը։

✦ Գոնձակ, Բագու և Հիւսիսային Կովկաս մեկնեց Թիֆլիսի դատաստ. պալատի նախագահ Լազօզան։ [Նախագահն է Լազօզան։]

✦ Թիֆլիս է եկել Կովկասի բնութեան հետ ծանօթանալու համար նկարիչ Ն. Լունդը, որ մտադիր է այստեղ կազմել ցուցահանդէս իր նկարներից։

✦ Երէկ հանգուցեալ բժ. Ղազաղեանի մարմինը դուրս բերվեց իր բնակարանից առաւօտեան ժամը 10-ից անց և տարվեց Խոջիվանքի գերեզմանատունը Խամոյեան եկեղեցին, այնտեղից Խոջիվանքի գերեզմանատուն, ուր և հողին յանձնվեց։ Ցուղարկաւորութեանը մասնակցում էին մեծ թւով ներկայացուցիչներ հայ ինտելիգենցիայից։

✦ Այսօր, Արտիստական Ընկ. թատրոնում, 4-րդ անգամ կը ներկայացվի Շանթի «Հին Աստուածներ» պիեսը։

✦ Քաղաքային կենտրոնական բուժարանը վերսկսեց իր 10 օրով դադարեցրած գործունէութիւնը նոր բնակարանում՝ Սօլդատսկի բազարի վրա Ներսիսեան դպրոցին պատկանող Փիրոյեանի նորակառոյց շինութեան մէջ։

✦ Ի կատարումն թեմական պատգամաւորների ժողովի որոշման՝ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը կապալով է տալիս դպրոցապատկան կալուածքները և վաճառում է դպրոցի նոր շէնքի շուրջ գտնվող Նադիրեան հողաբաժինները։

✦ Վերադարձաւ Թիֆլիսի քաղ. վարչ. անդամ իշխան Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկը, որ մեկնել էր զանազան քաղաքներ ծանօթանալու համար էլեկտրաքարշի գործերի դրութեան հետ այդ քաղաքներում։

✦ Վաղը, շաբաթ, փետրվարի 9-ին, Հայլաբարի թատրոնում տօնվելու է համեստ կերպով Արաքսեանի 25-ամեայ յոբելեանը, որը կազմակերպում են մի խումբ նրա յարգողները։ Ցօբելեանի առիթով ներկայացվելու է «Խանում» պիէսը։ Ցօբելեարը խաղալու է Տէրտէրենց Ակոփի դերը։

✦ Գրական-Գեղագիտական Սալօնի այսօրվայ jour fixe-ի զրոյցը նուիրված է լինելու նախորդ դարի վերջին քառորդում գաւառական հայ գրական գործիչներին՝ իբրև հիմնադիրներ ուսումնարանների, Բարեգ. Ընկերութեան ճիւղերի, կուլտուրական հաստատութիւնների, պարբերական թերթերի աշխատակիցների և այլն։ Զրոյցը կը շօշափէ և հանգուցեալ բժ. Ղազաղեանի գաղափարական գործունէութիւնը։ Այս երեկոյ կը կարդացվի և Կովկասի փոխարքայի նամակը ուղղված կովկասեան ուսումն. շրջ. հոգաբարձուին, որ տպված է «Кавказъ»-ի երէկվայ համարում։ Տիգրան Նազարեանը կը զեկուցանէ «Աղբիւրի» 30-ամեակի առիթով «Լրագրողների համար կուրսեր» հիմնելու մասին և տեղեկութիւններ «Աղբիւր-Տարազի ու Սալօնի» շուրջ։ Երեկոյին նուիրվող երեկոյթը կը կայանայ մի փոքր ուշ։ Սկիզբն է երեկոյեան 8 ժամին։ Արուեստի, լրագրութեան, գրականութեան հետ առնչութիւն չունեցողների համար, որոնք ոչ էլ բաժանորդ են «Տարազին», մուտքը արգելված է։

✦ Վրաց ազնուականների ժողովը ազնուականութեան պարագլխի ռոճիկը որոշեց տարին 12,000 րուբլի։

✦ Բագուից տեղեկացնում են, որ օպերէտային երգչուհի Պիանտկօվսկայան իր բենեֆիսի օրվայ ներկայացումից մուտք ունեցաւ 5000 ր., և բացի դրանից ստացաւ 3000 ր. ընծաներ։

✦ Ահա երրորդ օրն է Բալախանում Մանթաշեանների նաւթահորերում ֆոնտան է խփում, որ տալիս է ահագին քանակութեամբ նաւթ։

✦ 1912 թւին «Մանթաշեան և Ընկ.» նաւթարդիւնաբերող ընկերութիւնը զուտ օգուտ է ունեցել աւելի քան 2 միլիօն րուբլի։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂ. ԱՐ.

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԱԼՕՆՈՒՄ*)

IV

Պրոֆ. Սեռովեանի բանախօսութիւնից յետոյ, որ ընդունվեց բուռն ծափահարու-

*) Տես «Մշակ» №№ 27, 28 և 29.

թիւններով, եղաւ ընդմիջում և ապա տեղի ունեցաւ համերգային բաժինը, որին մասնակցեցին պ. պ. Դուէլ, Romole Silenzi, օր. Ալէքսիս, օր. Էթիէն։

Ապա վերսկսվեց զրոյցը։

Դաւիթ Դաւթեան, երիտասարդ վաճառական, նոր եկած Էրզրումից, հետաքրքրական տեղեկութիւններ հաղորդեց Ռուսաստանի և Թիւրքիայի առևտրական յարաբերութիւնների մասին։ Ամենից առաջ, ասաց նա, մի մեծ թիւրիմացութիւն կայ հայերի թւի մասին Թիւրքիայում։ Պէտք է ասել, որ հայերը, որովհետև առաջ զինուոր չէին տալիս, այլ զինուորական տուրք, որ հիմնված էր արու զաւակների թւի վրա, աշխատում էին միշտ նուազեցնել, քիչ ցոյց տալ այդ թիւը նոյն իսկ իրանց մետրիկական գրքերի մէջ։ Առնուազն 25% պակաս էր ցոյց տրվում առաջնորդարանի և թիւրքական պաշտօնական մատեանների մէջ։ Անցնելով ապա առևտրական յարաբերութիւններին, նա զեկուցեց, որ վերջին տարիները Ռուսաստանը հետամուտ է զարգացնել այդ յարաբերութիւնները։ 2—3 տարի առաջ ռուսական ապրանքներ ներմուծվում էին Էրզրումի վիլայէթը ընդամենը 500,000 ր., այժմ հասել է 2.000,000 ռուբլու։ Առաջ ռուսական հիւպատոսները լոկ քաղաքական ագենտներ էին, այժմ նրանք իրանց գործունէութեան ամենամեծ տեղը առևտրական մասին են տալիս, և ամեն մի հայ, որ մի քանի հազար ռուբլու ռուսական ապրանքի առևտուր ունի, վայելում է ռուս հիւպատոսների պաշտպանութիւնը։ Կովկասցի հայ վաճառականները պէտք է օգտվեն ռուսական այդ լաւ տրամադրութիւնից և քանի որ առևտրական հրապարակը դեռ փոքր է և մենք կարող ենք շատ և շատ ընդարձակել, քանի որ առևտուրը Ռուսաստանին սահմանակից վիլայէթներում հայերի ձեռքին է, լաւ կը լինէր, որ Կովկասի հայերը աշխատէին առևտրական լայն ձեռնարկութիւններ անել, որով հնարաւորութիւն տուած կը լինեն տեղական հայ ժողովրդին ևս վայելել ռուս հիւպատոսների պաշտպանութիւնը։

Ե. Սոլովեան.—Խնդիրը փափուկ է։ Խօսելու համար լուրջ ուսումնասիրութեան նիւթ պէտք է ունենալ, որ մենք, դժբաղդաբար, չունենք։ Ես յաճախ ցանկացել եմ պարզել ինձ համար հայկական հարցը, բայց չեմ կարողացել։ Ամեն մի պատմական րոպէին մենք անպատրաստ ենք եղել. անպատրաստ էինք 1878-ին, անպատրաստ ենք և այժմ։ Մինչև այժմ մենք չունենք որոշ տեսակէտ հայկական հարցի մասին. եղել է միայն կրօնական, ազգային տեսակէտ, բայց ջանքեր չէ եղել նկատել հարցը այլ տեսակէտով, օրինակ, քաղաքատնտեսական։ Ա. Թալանթարը մօտեցաւ այդ տեսակէտին, բայց միւսները հեռացան։ Նոյն իսկ յարգելի պրօֆէսոր Սերովբեանը, որ Թիւրքիայից է գալիս, ուսումնասիրել է հայկական հարցը, չը տուեց մեզ նոյնպէս որոշ տեսակէտ։ «Бирж. Вѣд.» ռուս լրագիրն ուղարկում է իր թղթակցին ուսումնասիրելու Թիւրքաց Հայաստանը, իսկ մենք հայերս չենք ուսումնասիրում մեր երկիրը և մեր հարցը, ծանօթ չենք մեր եղբայրակիցների վիճակի հետ։ Բայց այդպէս չեն բուլղարները. նրանք տարիների ընթացքում պատրաստվում էին։ Թղթակից Օլգինինը պատմեց, որ բուլղարների 90 տոկոսը գրագէտ է, իսկ մեր ժողովուրդը խարխափում է խորին տգիտութեան մէջ։ Յոյները և բուլղարները միշտ նկատի են ունեցել նաև տնտեսական շահեր։ Անգլիան, Ֆրանսիան որքան էլ ռուսասիրական քաղաքականութեան են հետևում, բայց դրա հետ միասին ունեն և տնտեսական շահեր։ Ես դէմ չեմ դիպլօմատիայի դռները բաղխելուն, բայց մենք պէտք է լուրջ ուսումնասիրենք մեր հարցը ոչ միայն ազգային, այլ և ուրիշ տեսակէտներով։

Ռիֆէլեան.—Հայկական հարցի մասին խօսելիս՝ մենք պիտի նկատի առնենք հարցի մի այլ բնոյթը, նրա պատմական փաստերի հետ ունեցած առնչութիւնը։ 19-րդ դարի պատմութիւնը մանաւորապէս մեզ ցոյց է տալիս, որ մեզ նման այլ քրիստոնեայ ցեղեր միևնոյն ճնշիչ լուծից կարողացել են ազատագրվել, թէ այդ ազատագրումներին նպաստել են երկու գլխաւոր հանգամանքներ. ա) ներքին ժողովրդական շարժում կամ ապստամբութիւն. բ) արտաքին դիւանագիտական նպաստաւոր պայմաններ և օժանդակութիւն։

Յունաստանը, Ռումինիան, Բուլղարիան կարողացան ձեռք բերել իրանց անկախութիւնը շնորհիւ այդ վերոյիշեալ երկու գործօնների միացման։ Պարիզի և Բեռլինի վեհաժողովները 1856-ին և 1878-ին անկարող կը լինէին առանց այդ շարժումներին ունէ արդիւնքի հասնել. և փոխադարձաբար այդ շարժումները դատապարտված կը լինէին վիժման, եթէ դիւանագիտական նպաստաւոր պայմանները չը լինէին։

Ոչ մի ցեղ պատմութեան մէջ չէ կարողացել տէր դառնալ ունէ նպաստաւոր դրութեան, եթէ չէ խիրացրել գիտակցութիւն, ներքին ոյժ։ Այս պատմական փաստ է։

Վերցնենք հայ իրականութիւնը. 20 տարի շարունակվող յեղափոխական շարժումը անկարող եղաւ քաղաքական լաւագոյն պայմաններ ստեղծել մեզ համար։ Ինչումն է պատճառը. դիմենք պատմական փաստին, որովհետև այդ շարժման ընթացքին երբէք նկատի չառանք մենք հայերս, թէ մի երկրորդ և կենսական գործօն պակասում է մեզ, այն է՝ դիւանագիտական նպաստաւոր պայմանները և աջակցութիւնը։

Դիւանագիտական մի սխալ ուղղութիւնը, սկսած 1878-ից, ընդհակառակը մեզ դնում էր բացասական դիրքի մէջ հանդէպ այն պետութեան, որի շահերը միայն պէտք էինք նկատի առնել, այսինքն Ռուսաստանի։ Արձանագրենք այդ սխալը, որ մեզ համար ճակատագրական եղաւ։

Ամեն մի յեղափոխական շարժում պէտք է ունենայ նպատակ և յենակէտ, որոշ, յստակ և կարելի նպատակ, և հաստատուն պատմա-դիւանագիտական յենակէտ։ Շարժում շարժումի համար՝ աննպատակ է, և միմիայն շարժումը, մանաւանդ հայերի նման ցրված մի ցեղի համար, անկարող է որևէ ելքի հանել առանց դիւանագիտական աջակցութեան։

Բայց այժմ էլ մենք անում ենք էլի մի ևնոյն պատմական սխալը։ Մենք մեր յոյսը կուրօրէն դրել ենք միայն դիւանագիտական դիմումների վրա. մենք էլի մոռանում ենք, որ ազատագրման համար կարևոր եղող երկու գործօններից մինը էլի մեզ պակասում է. առաջ ունէինք շարժումը առանց դիւանագիտական ուղղութեան։ Այժմ ունենք դիւանագիտական ուղղութիւնը առանց շարժումի։ 1913-ին մենք կրկնում ենք անցեալի սխալը։ Բարեբաղդաբար այս անգամ մեր դիւանագիտական ձգտումները չեն այն, ինչ որ էին 1878 ին. և սակայն մեզ պակասում է այժմ երկրորդ տարրը՝ շարժումը։ Մենք չենք մտածել վերջին տարիների ընթացքին ժողովրդական պատրաստութեան մասին։

Մի այլ ցաւալի պարագայ այն է, որ մենք 7 տարով յետ ենք մնացել դիւանագիտական տեսակէտից էլ։ Հայկական հարցի նկատմամբ ամենախոշոր ազդեցութիւնն է ունեցել անգլո-ռուս յարաբերութիւնների լարումը 1878-ից ի վեր։ Այդ քաղաքականութիւնը սակայն փոխվեց ռուս-ճապօնական պատերազմից և ֆրանս-անգլիական մերձեցումից յետոյ։

Շնորհիւ հնդկական սահմանագլուխների շուրջ Անգլիայի իրագործած ծրագրին, Պարսկաստանի մէջ Ռուսաստանի հետ զուգընթաց շահերին, ինչպէս նաև շնորհիւ Ֆրանսիայի և Անգլիայի միջև անհամաձայնութեան կէտերի կարգաւորման (Եգիպտոս, Զանզիբար, Մարօկկօ) մօտ եօթը տարի է, որ հայկական հարցի նկատմամբ դիւանագիտական աննպաստ հոսանքը փոխված է։ Մենք միայն այժմ 1913-ին անդրադառնում ենք այդ ամենակենսական դէպքին, և այդ թանգագին տարիները անցել են առանց նոյն իսկ ներքին ոյժի և գիտակցութեան մշակման։ Օսմ. սահմանադրական հայերը չըմբռնեցին և կամ շատ ուշ ըմբռնեցին կատարվող եղելութիւնները, և չը կարողացան օգտվել սահմանադրական շրջանից. և այսօր մենք այնպիսի մի դրութեան մէջ ենք, որ անկարող ենք օգտվել դիւանագիտական նպաստաւոր պայմաններից, որովհետև ներկայանում ենք մեր թղթի կտորներով և ոչ թէ այնպէս, ինչպէս ազատագրման ձգտող ցեղեր ներկայացան անցեալում։ Մեր՝ շարժման պատրաստ լինելը ոչ մէկ կերպով չէր վնասի դիւանագիտութեան, և ոչ մէկ բարեկամ պետութիւն չէր բարկանայ մեզ դէմ։ Այն ինչ մենք ոչ միայն այդ չենք արել, այլ այժմ իսկ բացասում ենք այդ ուղղութիւնը։

Հետևաբար թոյլ կը տանք մեզ եզրակացնել, որ այժմ, ինչպէս անցեալում, հայկական հարցի արմատական լուծումը հեռու է իրականանալուց, շատ հեռու։

Գալով Ռուսաստանի և Թիւրքահայերի տնտեսական յարաբերութիւններին, այստեղ մէկ երկու գլխաւոր պատճառ ենք տեսնում այդ յարաբերութիւնների անզարգացած լինելուն։ Առաջին՝ սահմանագլխի միւս կողմը տիրող դիւանագիտական քաղաքական և փոխադրութեանց անապահով դրութիւնը, երկրորդ՝ Ռուսաստանի ներքին պայմանները—լինի քաղաքական, լինի տնտեսական։ Պարսկաստանում, շնորհիւ իր վստահ դիւանագիտութեան, Ռուսաստանին աջողվեց ստեղծել տնտեսական շահեր։ Այժմ նոյնը կարելի է ասել և Փոքր Ասիայի նկատմամբ։

Ս. Թառայեան.—Ժամանակը սուղ է։ Կրճատում եմ խօսքս։ Ինձ համար մեծ արժէք չեն ներկայացնում դիպլօմատական հանգամանքները։ Դրանք հովեր են, որոնք փչում են զանազան կողմերից։ Եղանակները փոխվում են, և պէտք է օրգանիզմը առողջ լինի, որպէս զի չը վախենայ եղանակի փոփոխութիւններից։ Հայ ազգը նման է մի նաւի՝ ծովի վրա։ Լինում են նաւեր, որոնք խորտակվում են ծովի հէնց խաղաղ ժամանակ, եթէ նաւը փչացած է և քայքայված։ Բայց ամուր և առողջ նաւը նոյն իսկ ալեկոծութեան ժամանակ լաւ է զգում իրան։ Հայը հալածանքի ժամանակ հայրենասէր է, եռանդուն, իսկ երբ խաղաղութիւն է՝ սկսում է թալանել, լքվել, այլասերվել։ Երեքպետեան դաշնակցութիւն, եռեքպետեան համաձայնութիւն—այդ երկու ոյժերը կռւում են ու հաշտվում, նորից կռւում և դարձեալ հաշտվում, բայց մենք պէտք է մեր նաւը առողջացնենք, մեր օրգանիզմը կազդուրենք, մեր ներքին օրգանական կազմն ամրապնդենք։ Չէյմս Բրայսի ասածները, թէ հայերը պէտք է կրթվեն, հարստանան և բազմանան, պէտք է գլխիվայր շրջել. առաջ պէտք է բազմանալ, ապա հարստանալ և յետոյ կրթվել։ Ազգը բազմացնողը հասարակ դասակարգն է, արհեստաւորը, գիւղացին։ Մենք բարոյական և իմացական վերակազմութեան կարիք ունենք։ Ես պէտք է ներքուստ ուժեղ լինեմ, որպէս զի կարողանամ դիմադրել արտաքին վտանգին։ Մեզ հարկաւոր է ներքին ոյժ ձեռք բերել, առողջ լինել։ Պէտք է վերածնվենք և միանանք։ Թիւրքաց Հայաստանն ի հարկէ մի ժամանակ բարգաւաճելու է, բայց ցանկալի է, որ ինքը հայը կարողանայ այնտեղ իր երկրի բաղդաւոր զաւակը լինել։

ԳՈՅՆԵՐԻ ԲՈՒԺԻՉ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՐԱՆՑ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ՀՈԳԵԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՎՐԱ*)

Կապոյտ և կարմիր լոյսերը գործ են ածվել նաև ցաւի ու հոգեկան հիւանդութիւնների դէմ։ Այսպէս, իննսունական թւականներին ֆրանսիացի դօկտոր Ֆօվօ դը Կուրմէլը խորհուրդ էր տալիս ատամի ցաւի դէմ գործածել կապոյտ կամ մանիշակագոյն լոյս։ Ուրիշները գտել են, որ նոյն գոյնի լոյսերը զգալի կերպով հանգստացնում են կոզամիջային ջղացաւութեան (նեվրալժի) պատճառած անտանելի ցաւերը։ Վերջապէս Ֆինզէնը նկատել էր, որ մանիշակագոյն և անդր-մանիշակագոյն ճառագայթների կանոնաւոր գործածութիւնը ամոքում է կաշուի և յատկապէս ծծի քաղցկեղի առաջացրած ցաւերը, իսկ ներքին օրգաններին վրա ոչ մի ազդեցութիւն չունեն այդ ճառագայթները, որովհետև ներքին օրգանները, օրգանիզմի խորքում դասաւորված լինելով, անթափանցելի են նրանց համար և անմասն են մնում նրանցից։

Զուտ հոգեբուժութեան (պսիքօթերապի), այսինքն հոգեկան հիւանդութիւնները բուժելու նկատմամբ գոյների ցոյց տուած արդիւնքներն աւելի որոշ և զգալի են։ Կարմիր մթնոլորտի մէջ մելանքօլիկ, նևրաստենիկ, արբեցող և խելագար մարդիկ համարեա միշտ բարեփոխվում են, վերստին նորմալ վիճակի հասնում և աշխատելու ընդունակ դառնում։ Իսկ կապոյտ կամ մանիշակագոյն մթնոլորտը գրգռված, յուզված, զառանցող և մոլութեանց տէր մարդկանց սակաւ առ սակաւ հանգստացնում և նորմալ վիճակի է բերում։

Ֆրանսիացի դօկտոր Փարէն հիպնօզով բժշկումներ կատարելիս իր հիւանդներին ընդունում էր կապոյտ կամ մանիշակագոյն սենեակներում. այդ գոյների ազդեցութեան տակ հիւանդները, ինչպէս վկայում է դօկտ. Լօմօնիէն, հոգեկան անդորր դրութեան մէջ էին ընկնում, դիւրութեամբ ըմբռնում բժշկի տուած հարցերը և ճիշդ պատասխաններ էին տալիս, աւելի լաւ էին պատկերացնում իրանց վիճակը և աւելի լաւ էին օգտվում բժշկի տուած խորհուրդներից։ Խիստ օգտաւէտ և նպատակայարմար կը լինէր ուրեմն, եթէ մեր բոլոր բժիշկների ընդունարաններն ևս կապոյտ կամ մանիշակագոյն լինէին։

Դեղին և կանաչ գոյների գործածութիւնը, դժբաղդաբար, շատ ճնշին չափերով է կատարվել բժշկութեան մէջ։ Դեղինը գործ է ածվում միայն ակնաբուժութեան մէջ. ակնոցների կամ լօրնէտների դեղին ապակիները, իբրև, պաշտպանում են աչքը սպեկտրի մնասակար ճառագայթներից և զերծ պահում անօգուտ գրգիռներից ու յոգնածութիւնից։ Բացի այդ, դեղին մթնոլորտը, ինչպէս հաստատել են Գերմանիայում, նպաստաւոր ազդեցութիւն ունի յատկապէս յօդացաւ ունեցողների վրա, զգալի չափով աւելացնելով այդ հիւանդների օրգանիզմների ներքին օքսիտացումը, առանց որևէ զգալի յոգնութիւն պատճառելու։ Ինչ վերաբերում է կանաչ գոյնին, սրա գործածութիւնն այնքան էլ լաւ չէ ուսումնասիրված։ Յայտնի է միայն, որ շատ ընտանիքներ սովորութիւն ունեն իրանց սենեակների պատուհանների ու ճրագների ծածկոցները կանաչ անել։ Հաւանօրէն այս խելացի սովորութիւնը նպատակ ունի պաշտպանել տեսողութիւնը վատ գոյների գրգռիչ ազդեցութիւնից. բացի այդ, թերևս կանաչ գոյնի ներկայութիւնը հանգստութիւն, անդորրութիւն և, բնականաբար, խաղաղ քուն է բերում ընտանիքի անդամների վրա։ Դօկտ. Լօմօնիէի ասելով, հին բժիշկներն առհասարակ խորհուրդ էին տալիս հիւանդների սենեակները կանաչ գոյնով պատել և նրանց ճրագները՝ կապոյտ ապակիով ծածկել. այսպիսով նրանք սենեակը նմանեցնում էին բնութեանը, որի ընդհանուր կապտա-կանաչաւուն գոյնը, նրանց կարծիքով, խիստ նպաստաւոր էր մարմնի և հոգու այն հաւասարակշռութեանը, որին հիւանդութիւնները ձգտում էին խախտել։ Այստեղից է մնացել, ամենայն հաւանականութեամբ, Ֆրանսիայում և եւրոպական մի քանի ուրիշ երկիրներում հիւանդների համար տան մէջ առանձին կանաչ սենեակ ունենալու սովորութիւնը։ Հէնց ներկայ բժիշկներից շատ-շատերն էլ ընդունում են, որ յոգնած, թուլակազմ և հիւանդութիւններից նոր լաւացած մարդկանց ֆիզիօլօգիական հաւասարակշռութիւնը վերականգնելու ամենալաւ վայրերը անտառներ, մարգագետիններ կամ մշակված դաշտեր ունեցող կանաչ երկիրներն են, մանաւանդ երբ արևի լոյսն էլ շատ անխնայ չէ։

Ա. Զ.

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» № 29.

ԹԱՏՐՕՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս տեղական համարեա բոլոր թերթերում յայտարարվեց, թէ Արքունական թատրոնում իր 1-ին գաստրոլն է տալու Պարիզի օպէրային թատրոնի երգիչ Մ. D'Arial-Նանօբովը (վրացի)։

Եւ յիրաւի, փետրվարի 6-ին այդ պարոնը հանդէս եկաւ «Կարմէն» օպէրայում Դօն-Խօզէի դերի մէջ։

Առաջին գործողութեան հէնց սկզբից երգիչը շփոթվեց և մի կերպ զսպելով իրան շարունակեց իր խաղը։ Հասարակութեան վրա դեռ անախորժ տպաւորութիւն գործեց երգչի ֆրանսերէն երգեցողութիւնը, որ, ինչ էլ լինի, մի տեսակ կօնտրաստ է, երբ ամբողջը ռուսերէն է կատարվում։

Տեսնելով մինչև վերջ Նանօբովի խաղը ու լսելով նրա ձայնը, մենք եկանք այսպիսի եզրակացութեան, որ նրա վրա յիրաւի իր ազդեցութիւնն է թողել ֆրանսիական շկօլան. ձայնը դուրեկան է միջին տեղերում, երգում է զգացմունքով, ունի տեմպերամենտ։ Սակայն սրանց դիմաց անհամաչափ են ձևերը (приемы), վերին նօտաներում ձայնը կոզում է, խաղի որոշ տեղերում բաց է թողնում նօտաներ։

Թատրոնը կիսով չափ լիքն էր։ «Կարմէնի» դերում Կովէլկօվան լաւ էր, ի հարկէ, նկատելով որ ներկայ խմբի մէջ այդ դերի լաւագոյն կատարող չը կայ։

Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Թաւրիզի «Միտք» շաբաթաթերթը «Արամեան» դպրոցի 60-ամեայ յօբելեանին նուիրած իր առաջնորդող յօդուածի մէջ (№ 1) հետևեալն է ասում.

Ի՜նչ աւելի ընտանի, ինչ աւելի հարազատ ձայն, քան հայ դպրոցի դիմումը դէպի քեզ, դու անկուռ և բազմակարօտ հայ ժողովուրդ։

Գուցէ այլ դէպքերում կարելի է մերժել ամենքին և ամեն ինչ, բայց ներկայումս բացասել հայ դպրոցին, դա արդարացում չի ունենայ և մարդկային էլ չի լինի այդպիսի գձուձ վերաբերմունք։

Հայրենի աւանդներից, ազգային սեփականութիւններից բարձրագոյնն ու թանգագինը, մեր եկեղեցու կողքին և նրան հաւասար, դա մեր հայ դպրոցն է։

Աւաղ, որքան թանգագին է և փայփայելի մեր հայ դպրոցը, այնքան նա քիչ է խնամված, անուշադիր թողնված և մոռնված կարիքներ։

Վաղուց է բարձրաձայն լսվում հայ դպրոցի աղաղակող կարիքների մասին, բայց տարաբաղդաբար անհրաժեշտութիւնն ստիպում է պրտացաւներին՝ էլի աղաղակել, էլի դիմել հայ ժողովրդի առատաձեռնութեան։

Հայ դպրոցը՝ հայ ժողովրդի ինքնապաշտպանութեան գլխաւոր ազդակն է ու ոգին։ Փակէք մի րոպէ հայ դպրոցի դռները, և փակված կը լինի հայ ժողովրդի շնչառութեան գլխաւոր երակը, և նա (հայը) կը մեռնի։

Եթէ հզօր ազգերը և մեծ պետութիւնները միլիարդներ ծախսելուց յետոյ իրանց միլիտարիստական ոյժերի վրա՝ դարձեալ իրանց ազգային գոյութիւնը բաւականաչափ ապահոված չեն զգում և հրամայական են համարում պետական պաշտպանութիւն անունով մի առանձին մարմին կազմել, ապա տեսէք որքան հրամայական է մեզ նման մի ցաք ու ցրիւ, անտէր և փոքր ժողովրդի համար ծայրագոյնս աշխատել մեր ազգային գոյութեան պահպանութեան համար։ Իսկ մեր ազգային գոյութիւնն այլ կերպ ապահովել չենք կարող, քան եթէ վառ ու չէն պահելով հայ դպրոցը։

Ահա հայ դպրոցներից այժմ մէկի, Արամեան դպրոցի, 60-ամեայ յօբելեանի հարցն է դրված հրապարակում։

Թող ո՛չ ոք պինդ չը փակի իր քսակի բերանը։ Թող ամենքը ինչպէս իրանց սրտերը, նոյնպէս և իրանց քսակները լայն բացեն նուիրաբերութիւն անելու 60 տարուց ի վեր լոյս ու ճշմարտութիւն տարածող Արամեան համեստ դպրոցին։

Արամեան դպրոցի սաներից այսօր մենք տեսնում ենք հրապարակի վրա I կարգի վաճառականներ, բանկերի հաշուապահներ, հայ վաճառականների գործակատարներ, ատենակալներ, բժիշկներ, ֆինանսական ծառայողներ, նախկին ուսուցիչներ, բարեկեցիկ տիկիններ և օրիորդներ և այլն։ Եթէ սրանցից ամեն մէկը, թէկուզ ամենահամեստ մի նուէրով, արձագանք տայ յանձնաժողովի կոչերին, վիտէք թէ ինչ պատկառելի չափի կը հասնի դպրոցի անձեռնմխելի ֆոնդը։

Հայ վաճառականը հայ դպրոցի, հայ կուլտուրայի համար տուել է միշտ, կը տայ և այս դէպքում, սակայն ներկայ յօբելեանի ժամանակ հրապարակ եկ և դու, հայ ժողովուրդ, և լիաձեռն ու յօժարակամ բեր քո դրամական նուէրները ի կրթութիւն քո հարազատ զաւակների որ չը խորթանան և չայլասերվեն նոյնպես օտար դպրոցներում, ի յարատևութիւն քո իսկ մայրենի Արամեան դպրոցի, որ նրա ճակատին դրոշմվի՝ թէ սա պահվում ու գործում է ժողովրդի դրամներով։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թաւրիզ, 2 փետր.

Թոյլ տուէք ձեր լրագրի միջոցով խորին շնորհակալութիւն յայտնելու հետևեալ մեծապատիւ պարոններին, որոնք Ատրպատականի առաջնորդարանի տնտեսական աննախանձելի վիճակը նկատի ունենալով՝ նուիրեցին հետևեալ գումարները այդ նպատակով.

Եղբ. Միրզաբէկեաններ 500 ր., Եղբ. Թումանեաններ 500 ր., Եղբ. Ոսկանեաններ 500 ր., Համբարձում Մելիքեան 300 ր., Եղբ. Աղախանեաններ 300 ր., Անդրկասպեան Ընկ. 200 ր., Եղբ. Բաբայեաններ 200 ր., Ինժեներ Ա. Վաչեան 100 ր., Վարդան Տ.-Սահակեան 100 ր., Եղբ. Ամիրեաններ 50 ր., Եղբ. Ղազարեաններ 50 ր.։

Առաջնորդ հայոց Ատրպատականի
Ն. վ. Մելիք-Թանգեան
Առաջնորդական փոխանորդ՝
Կարապետ ք. Մանուկեան
Ատենադպիր՝ Հ. Յովհաննիսեան

—

Էջմիածին, 9 յունվարի

«Մշակի» անցեալ տարվայ № 278-ում Թաւրիզից տրված թղթակցութեան մէջ ես կրկին մի անգամ մեղադրվում եմ նրա համար, որ իմ «գործակցութեամբ» Ե. Բժշկեանի որբերին պատկանած աւանդադրամները ծախսվել են թեմական տպարանի նոր մեքենաներ բերել տալու համար և այժմ այդ պարտքը ծանրացել է Ատրպատականի հայոց առաջնորդարանի վրա։ Քանի որ այս խնդիրը ուրիշ հանգամանքներում ես զանազան կերպերով յեղյեղվել է և թիւրիմացութիւնների նիւթ եղել, թոյլ տուէք փոքր ինչ հանգամանօրէն պարզել այն։

Երբ ես Թաւրիզ գնացի, թեմ. տպարանը 720 թումանի կապալով էր տրված։ Առաջին անգամ այդ տպարանը տեսնելուց յետոյ իսկ՝ աշխատեցի թեմ. խորհրդի առաջ պարզել, որ կիսաւեր շինութեան մէջ դրած արագատիպ մի մեքենայ, հետը մի անպէտք հին մամուլ և ողորմելի պաշար ըստ մեծի մասին հնացած ու փչացած տառերի՝ կարելի չէր բառի իսկական նշանակութեամբ տպարան անուանել, որ պէտք էր գոնէ այնպիսի անհրաժեշտ մեքենաներ բերել տալ, ինչպէս ծակիչ և կարիչ, պէտք էր տառերի պաշարն աւելացնել և առհասարակ լուրջ ուշադրութիւն դարձնել տպարանի բարեկարգութեան վրա, որպէսզի ապագայում էլ շարունակէր այն՝ լինել արդիւնաբեր հաստատութիւն։ Սակայն խորհրդի մէկ երկու անդամը առարկեցին, թէ կարիք չեն զգում ծախքեր անելու յօգուտ կապալառուի. երբ նրա հետ կնքած պայմանաժամը լրանայ, նոր կարելի է մտածել այդ մասին. և այդպէս մնաց։

Թաւրիզից բացակայ էի ես, երբ լրացաւ կապալի ժամանակամիջոցը, իսկ մինչ այդ թեմ. խորհրդի կազմը փոխվել էր, ուրիշ բոլորովին նոր մարդիկ էին գործի վրա։ Վերադարձիս յայտնվեց, որ սրանք նոր պայման էին կապել նոյն կապալառուի հետ՝ 550 թուման տարեկան վարձով. Թէպէտ բողոքողներ կային այդ պայմանի դէմ, զարմանք էին յայտնում, թէ ինչպէս առանց աճուրդի տպարանը տրվել էր նախկին կապալառուին, որ առաջ ըստ երևոյթին ոչ մի տրամադրութիւն ցոյց չէր տալիս նորից գործի մէջ մտնելու, մինչդեռ աւելի վճարով ուրիշ ցանկացողներ եղել էին, և նրանցից մէկը պայմանը կնքելուց մի ժամ յետոյ՝ եկել պատրաստակամութիւն էր յայտնել աւելի վճարելու. սակայն արդէն վճիռն եղած ու գործադրութեան մէջ էր. հեշտ չէր ռուսահպատակ կապալառուի պայման քանդելը. մնում էր համակերպել։

Մինչ այս՝ դիմում էր եղել եղբ. Միրզաբէկեաններին և տպարանի համար նոր մեքենաներ բերել տալու նպատակով նպաստ ստացվել. իմ Թաւրիզ մտնելու օրից ի վեր, մի կարգ դրամների համար երբ խօսք էր լինում՝ միշտ լսում էի, թէ Ն. ծ. վ. Մուրադեան ծախսել է տպարանի վրա, որովհետև Միրզաբէկեանները արագատիպ մեքենայ նուիրելով՝ դրա փոխադրութեան և մաքսի ծախքերը չեն վճարել, որ և հարկն ստիպել է հոգալ յիշեալ դրամներով։ Սրա մէջ առաջին տեղն էր բռնում սնանկացած «Սևան» ընկերութեան պատարկներում մի քանի ազգային հաստատութիւնների պարտքի դիմաց պարոն Թ. Աֆթանդիլեանի միջոցով առաջնորդարանում գանձված մի գումար, որ նոյն հաստատութիւնները ժամանակ առ ժամանակ պահանջում էին առաջնորդարանից։ Իսկ առաջնորդարանում ոչ մի հաշիւ, ոչ մի փաստաթուղթ չը կար, որով կարելի լինէր ստուգել, թէ այդ դրամներն իրօք ինչպէս և ինչի վրա են ծախսվել։ Պատճառ չունենալով չը հաւատալու իմ լսածներին, թեմ. խորհրդի որոշմամբ, մի գրութիւն ուղղեցի եղբ. Միրզաբէկեաններին և, հիմք ընդունելով այն պարտքերը, որ իբր առաջնորդարանն արել էր՝ նրա նուիրած մեքենան տեղ հասցնելու և տպարանը կարգաւորելու համար, խնդրեցի մի աչքի ընկնող նպաստ տալ, որպէսզի տպարանի համար պակաս եղած և անհրաժեշտ մեքենաներ բերել տալով և շահագործելով՝ կարելի լինի հետզհետէ ելնել պարտքերի տակից։ Երբ շատ չանցած ես ինքս Բագու գնացի և տեսնվեցի Միրզաբէկեանների հետ, նրանք իմ առաջ դրին Ն. ծ. վ. Մուրադեանի մի ստորագրութիւնը, որով արագատիպ մեքենայ գնելու, փոխադրութեան ծախքերի և տառերի համար ստացել էր՝ չեմ յիշում որքան դրամ, և աւելացրին, որ յետոյ դիմել և ծախքերի պակասը լրացնելու համար 300 ր. էլ առանձին էր ստացել։ Այնու ամենայնիւ յանձն առին 500 ռուբլի կանխիկ և 800 ռուբլու ծխախոտ նուիրել։

Այդ ժամանակ Թաւրիզը գտնվում էր ծանր պաշարման վիճակի մէջ, ամիսներով կտրված գաւառներից, հետզհետէ աճող և վերջը բացարձակ սովի հասնող կարօտութեան ճանկերում։ Միրզաբէկեաններից ընտացված նպաստն այս պայմաններում հետզհետէ ծախսվեց դժբաղդաբար առաջնորդարանի պէտքերի համար։ Հարկաւոր է այստեղ նկատել, որ թեմ. կանոնադրութեան հաստատութիւնից յետոյ առաջնորդը ստանում է միայն իր ռոճիկը և դրամական հաշիւների մէջ չի խառնվում. աշխատում է ի

[illegible]

...սել դեկտեմբերեան աղէտները, կեանքը քաղաքում կանգ էր առել շաբաթներով. մինչ այդ՝ մեր նախկին կապալառուն նոր տպարան էր բաց արել և, վաղօրօք պայմանաւորված լինելով մեր տպարանին գործատուող կարևորագոյն հաստատութիւնների հետ, եղած գործը գրաւել էր. Նրա տպարանը գիշեր ցերեկ բանում էր, մերը գրեթէ բոլորովին կանգ էր առել։ Մեր ապսպրած մեքենաները դեռ չէին ստացվել, յանձնակատարի ծանր հիւանդութեան և այլ արգելքների շնորհիւ յետոյ էլ անվերջ ուշացան. Թեմ. խորհրդի 2—3 անդամները, մեր տպարանի համար վարձած կառավարիչը մէջտեղ չը կային, տպարանում մնացել էին 3 պարապ գործաւորներ, որոնք ոչինչ չը շինելով՝ կոպէկ չունեցող առաջնորդարանից պահանջում էին իրանց խոստացված առատ ամսականները։

Ում որ յայտնի չէ, «Մշակի» Թղթակցին գոնէ անյայտ չը պիտի լինի, թէ անձամբ ինչքան ջանք եմ գործ դրել տպարանն այդ դրութիւնից հանելու համար. այցելութիւններ ու դիմումներ եմ արել պաշտօնատար անձանց, հայերի շրջանում յորդորներ կարդացել, որ գործ տան. ամեն տեղից խնայել, տպարանի համար անհրաժեշտ նոր տառեր եմ բերել տուել, դիմել եմ Էջմիածին Վեհ. Հայրապետին, խնդրել և մօտ 5—600 րուբլու տառ և մթերք նուէր ստացել. տպարանի վարձը բարձրացնելու և պատուէրը շատացնելու նպատակով՝ ձեռնարկել եմ «Թաւրիզի Ցայտարարութիւններ» անունով թերթուկի հրատարակութեան. այդ թերթուկը հետաքրքրական դարձնելու համար եմ հաշւով Գերմանիայից թերթ եմ բերել տուել, նկարել լուրեր քաղել, համար-

ներ կազմել եայլն։ Վերջապէս տպարանը ես թողել եմ այն դրութեան մէջ, որ եթէ, մրցումից գլուխ հանելու համար խիստ պակաս գներով պատուէրներ վերցնելու և այլ հանգամանքների շնորհիւ՝ առանձին օգուտ չէր բերում, գոնէ շարունակ մի քանի գրաշարի գործ ունենում էր, իր ծախքերը ծածկում էր և բաւականաչափ պաշար ունէր ապագայում՝ աւելի ու աւելի աջող գործ տեսնելու։

Այժմ, ինչպէս լսում եմ, ապսպրած մեքենաները մնում են ընկած Թաւրիզի մաքսատանը, առաջնորդարանը պարտքի տակ է և տպարանը կաղ-կաղ է գնում. շատ ցաւալի է այդ բոլորը. բայց ես ինչով եմ մեղաւոր. ինչ եմ արել, որ չը պիտի անէի։ Ի հարկէ, եթէ տպարանի կառավարիչն ուրիշը լինէր, ուրիշներ լինէին կարգադրողներ՝ բանի վրա ուրիշ կերպ կը նայվէր այսօր։ Ցամենայն դէպս դատել՝ թէ պարտքերը զուր են եղել, նոր մեքենաներ զուր են ապսպրվել՝ կը նշանակէ գործի մասին գաղափար չունենալ, կամայ ակամայ թիւրել ճշմարտութիւնը։

Մեր տպարանը ծակիչ և կարիչ մեքենաներ չունենալով՝ մինչև այժմ ուրիշների մօտ է հոգացել դրանց պէտքը. ձեռքի մամուլ (ամերիկանկա) չունենալով՝ այցետոմսերն անգամ տպել է ահագին 2—3 մարդ աշխատեցնող մեքենայով. մի քանի տառերի պակասութեան պատճառով՝ բանւորներին վազեցրել է պարսիկների տպարանը, օրերով ուշացրել գործը և ահագին ժամանակ վատնել. կարելի էր այսպիսի պայմաններում գործ շարունակել և ուրիշների հետ մրցել. իսկ եթէ այդ մրցողները յանձն չառնէին ձեր տուած գործը կատարել. կամ երբ մի ստիպողական պատուէր տանում էիք պարսիկների տպարանը և նրանց անվերջ բայրամներից ու ազոյ օրերից մէկն էր՝ տպարանը փակ, ինչ խռովութիւններ պիտի տեղի ունենային Թաւրիզում, ինչ փորձանքներ գային առաջնորդարանի և տպարանի գլուխը, ինչպէս ցրիւ գար Թեմ. խորհրդի կազմը եայլն։

Բաւական է, ճշմարիտ, այս եղանակով պաշտպանել հասարակաց շահը։ Թւում է թէ սրանից 50 տարի յետոյ էլ Թաւրիզում պատահած ձախողութիւնների համար Կարապետ եպիսկոպոսին պիտի մեղադրեն։ Ոչինչ չունեմ դրա դէմ. ինձ տեղն է. բայց հաւատացնել կարող եմ, որ դրանով ոչինչ չի շինվի։ Դեռ անցեալ տարի տպարանն այնպիսի արդիւնաբեր հաստատութիւն էր համարվում, որ Կենտր. դպրոցի հոգաբարձուները մտածում էին իրանց ձեռքն առնել և շահագործել յօգուտ դպրոցի։ Առաջնորդարանի ներկայ նիւթական անձկութեան բուն պատճառն այդ տպարանն է, որ առաջ տարեկան 700—800 Թուման արդիւնք էր բերում, իսկ 1912 թւին ոչ միայն այդ արդիւնքը չէ տուել, ոչ միայն մեքենաների գնման պատճառով ծանր պարտք է վերցրել, այլ 3—400 Թուման էլ առաջնորդարանի ուրիշ արդիւնքներից կլանել է՝ տառերի և այլ ծախքերի համար. բայց խոհեմ և աչալուրջ հսկողութեան ներքոյ նա կարող է դառնալ կրկին գգալի արդիւնքի աղբիւր։ Առաջնորդարանի միւս եկամուտներն այսօր գրեթէ կրկնապատկվել են՝ իմ առաջնորդութեան առաջին օրերի համեմատութեամբ. որպէսզի ստացվեն և նպատակին ծառայեն, հարկաւոր է միայն, որ ձեռնհաս անձինք գործից չը փախչեն՝ փոխանակ սրա և նրա վրա մեղք գցելու։

Կարապետ եպիսկոպոս

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ «Н. Вр.»-ին հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ Ֆրանց-Յովսէփ կայսրը իր նամակում մատնանշում էր, թէ անհրաժեշտ է աւստրո-ռուսական մերձեցումը յեղափոխականների և սօցիալիստների դէմ կռւելու համար։

✦ Պարիզից վերջին հեռագիրները ճշդում են, որ պրինց Հօհէնլօէի միսիան հանգիպեց կատարեալ պարտութեան։ Ամենահաստատ տեղեկութիւնները ապացուցանում են, որ Աւստրիան տենդային սպառազինման աշխատանքները շարունակում է։

✦ Սերբիական ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը որոշել է պատրաստել Ուսկիւբում համալսարան բանալու մասին։

✦ Թիւրքաց կաբինէտը ճգնաժամի մէջ է։ Մի մասը պահանջում է անմիջապէս հաշտութիւն կնքել, զիջելով Ադրիանուպօլիսը։

✦ Բ. Դուռը հեռագրեց Հակկը-փաշային մնալ Լօնդօնում։

✦ Ադրիանուպօլսի ռմբակոծութիւնը շարունակվում է։ Քաղաքի կէսից աւելին հրդեհի մէջ է։

✦ Ֆուադ - փաշան հրաժարական տուեց։

✦ Ցոյներին աջողվեց 40,000 զինւոր ափ իջեցնել Դարդանէլի ասիական բերդերից մինում՝ Բէզիկում։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

6 փետրվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գրաւվեց «Лучъ»-ի № 30-ը. խմբագիրը ենթարկվում է քրէական պատասխանատուութեան 129-րդ յօդ. 2-րդ կէտով։

Արդարադատութեան մինիստրութիւնը վճռել է հիմնել դատարանական շրջաններում առանձին դատական-գործնական դըպրոցներ երիտասարդ իրաւաբանների կատարելագործութեան համար։ Ղեկավարութիւնը յանձնվելու է դատարանական պալատների և նահանգական դատարանների նախագահներից ընտրված կօմիտէտներին։

Ներքին գործերի մինիստրը թոյլ տուեց Եասնայա Պօլեանա գիւղում բացված ժողովրդական գրադարանը անուանել կոմս Լ. Ն. Տօլստօյի անունով։

ՄՕՍԿՎԱ։ Դումայական մասնաժողովներին միացեալ նիստում որոշվեց քաղաքային դումայից 2 միլիօն խնդրել 500 մահճակալով հիւանդանոց կառուցանելու Ռօմանօվների Տան յօբելեանի յիշատակին։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Չը նայած Տաֆտի veto-ին, սենատն ընդունեց անգրագէտ գաղթականների մուտքը Հիւսիսային Ամերիկա արգելող օրինագիծը։

ԲԵՐԼԻՆ։ Ռէյխստագը ընդունեց կենտրօնի առաջարկութիւնը վերացնելու եզուիտներին Գերմանիայում ապրելու արգելքը։ Կառավարութեան ներկայացուցիչները բացակայ էին։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմեռային երթեւեկութիւն)

Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 2—10 ժ. 12 ր. առ. հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 55 ր., Եւլախ 4 ժ. 26 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. եր., Բագու 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Պօստային գնացքը № 4—12 ժ. 36 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 30 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 41 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. 38 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 1 ժ. 13 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 36 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 6—6 ժ. 31 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 51 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 20 ր. գիշ., Եւլախ 12 ժ. 56 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 40 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—5 ժ. 53 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 10 ժ. առ., Գանձակ 2 ժ. 31 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 45 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 6 ժ. 54 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Մարդատար գնացքը № 11—10 ժ. 3 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 58 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 21 ր. առ.։ Պօստային գնացքը № 2—9 ժ. 50 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 55 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 7 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 5—4 ժամ 38 ր. ցերեկվայ հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 44 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 56 ր. գիշ.։ Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 20 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 10 ժ. 10 ր. առաւ., Բաթում 12 ժ. 26 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստային գնացքը № 4/3—1 ժ. 11 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 30 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 12 ժ. 7 ր. ցեր., Էջմիածին 5 ժ. 22 ր. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 49 ր. ցեր. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 40 ր. գիշ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 8/79 (միայն II և III կարգի վագօններով)—1 ժ. 6 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 23 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 12 ժ. գիշ., Էջմիածին 6 ժ. 29 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 11 ր. առ., Երևան 5 ժ. 51 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 6/5—8 ժ. 10 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 37 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 7 ժ. 14 ր. առ., Կարս 10 ժ. 48 ր. առ.։

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № 95/10—3 ժ. 17 ր. ցեր., հասնում է Խաշուրի 5 ժ. 57 ր. ցեր., Բօրժօմ 9 ժ. 13 ր. եր.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 1—9 ժ. 10 ր. եր., Պօստային գնացքը № 3—9 ժ. առ.։ Մարդատար գնացքը № 5—3 ժ. 46 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 107—3 ժ. 8 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Արագ գնացքը № 12—8 ժ. 50 ր. առ., Պօստային գնացքը № 4—11 ժ. 32 ր. գիշ., Մարդատար գնացքը № 6—5 ժ. 15 ր. ցեր., Խառն գնացքը № 106—5 ժ. 15 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստային գնացքը № 40/3—8 ժ. առ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 6К./5—1 ժ. 28 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 8Э/7—5 ժ. 28 ր. ցեր.։

ԲՕՐԺՕՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 9/10Б—11 ժ. 22 ր. առ.։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Չ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Ց. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վերաբուժութեան և միզասեռ. հ.։

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը՝

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌՕՆՆԻՏԵՐ-ԱՐԵՇԵՎԱ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացեայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—16

ԻՆՔՆՈՒՍՈՅՑ—Самоучитель

Ա. ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ, Պետերբուրգի և Թիֆլիսի Արհեստաւորների Ուսումնարանների կողմից հաւանութիւն գտած՝ որպէս դասագիրք պրօֆէսիօնալ դպրոցների համար։ ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔԸ բաղկացած է երեք մասից։ Մասն առաջին—կանացի և մանկական զգեստ։ Մասն երկրորդ—վերնազգեստներ։ Մասն երրորդ—կօրսէտներ։ Գինը 3 րուբլի։ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔԸ բաղկացած է երկու մասից։ Մասն առաջին—ամեն տեսակի սպիտակեղէն։ Մասն երկրորդ—մանուկների համար զգեստ։ Գինը 1 ր. 60 կ.։ Ծանրոցահաւաքով՝ 40 կ. թանգ։ Մեթոդի հեղինակը այդ ձեռնարկներով անձամբ դասաւանդում է ձեւ։ Հասցէն Тифлисъ, Нѣмецкая ул. № 3. Профессіональное училище Е. Алмазовой.

99. 1—1

ԵԹԷ ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ ԷՔ

ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ

գնել առաջին ձեռքից ամեն տեսակ ապրանքներ՝ դիմեցէք մեր գրասենեակին։

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ՆՈՅՆՊԷՍ

յանձն է առնում ծախել Մոսկվայում բոլոր տեսակի ապրանքներ. ուստի խնդրում ենք կարիք զգացողներին՝ ուղարկել ապրանքի նմուշները և պայմանները։

ՄԵՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ՋՐԻ

տալիս է ամեն տեսակ տեղեկութիւններ Մոսկվայից։

ՆԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ ԵՆ

ռուսերէն, հայերէն և պարսկերէն լեզուներով։

Հասցէն՝ Москва, почт. ящикъ № 472. (օ.մ.) 101. 3—1

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ

Ինժեներ Ի. Ս. Պօնդօյեվի

Թիֆլիս, Ելիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.։ Տելեֆոն № 10—93.

ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ

ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ

ԵՐԿԱԹ—անկիւնի, կաթսայի, բրֆլէնօյ, տանիքի՝ սև և ցինկով պատած։ ԱՍՖԱԼՏ սըզրանեան։ ԳՈՒԴՐՈՆ, կրակի դիմացող աղիւս և կաւ։ Շինութեան և փուչ ԱՂԻՒՍ, ԿՂՄԻՆՏՐ մարսէյլեան տեսակի և այլ առարկ.։ Աղիւսի սեփական գործարան Թիֆլիսում։ Ամեն տեսակ շինարարական նիւթեղէն. համար տրված պատուէրները կատարվում են շուտափոյթ։

(ու.) 7. 30—7

„ԱՂԲԻՒՐԻ“ եւ „ՏԱՐԱԶԻ“

Բաժանորդագինը 25 յաւելուածներով եւ պրէմիաներով, տարին 10 ր. (արտասահման 18 ր. կամ 50 ֆր.),

Դպրոցական աշակերտների համար յունվարի 20-ից յետոյ առանց պրէմիաների 5 ր., միայն «ԱՂԲԻՒՐԸ» աշակերտների համար տարին 2 ր.։

Նրանց, որոնք չեն վերանորոգել իրանց բաժանորդագրութիւնը, չեն ուղարկվում լոյս տեսած №№-ը։ Ապառիկ եւ մաս-մաս բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում և նման պատուէրները, առանց բացառութեան, մնում են անկատար։

„ԱՂԲԻՒՐԸ“ եւ „ՏԱՐԱԶԸ“ հրատարակվում են այնքան ճոխ բազմաբովանդակ, ՊՐԷՄԻԱՆԵՐԸ այնքան են նշանակալից ու անհրաժեշտ ամեն հայի տան, որ մենք աւելորդ ենք համարում մանրամասնել։ Այսու յայտարարում ենք, որ յունվարի 20-ից յետոյ բաժանորդագրվող դպրոցական աշակերտները (5 ր. վճարող) չեն ստանալու պրէմիաներ։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Агбюръ“-„Таразъ“. Tiflis. Dírection „Agbür“-„Taraz“.

Ծանօթ.—Տարեկան 10 ր. վճարող բաժանորդը իրաւունք ունի ամեն օր այցելել ԳՐԱԿԱՆ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՍԱԼՕՆԻ ընթերցարանը և յաճախել բոլոր jour fixe-երին։

31. 0—5

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետեւեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, աբխազերէն և լեռնականների բարբառներով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրիտ և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։

Տ ե լ ե ֆ օ ն № 67.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

№ 4711 ՄԱԶԵՐԻ ՆԵՐԿ

Ընկուզեայ էկստրակտից

Ներկում է մազերը արագ և հիմնաւոր, նայած ցանկութեան, քնքոյշ շիկագոյնից սկսած մինչև կատարեալ սև։ Անվնասակար լինելը երաշխաւորված է։ Մի սրուակը 1 ր. 20 կ.։ Մեծադիրը 2 րուբ.։

Պարֆիւմէրիա № 4711 Ֆերդ. Միւլհէնս

Մատակ. Նորին Մեծութ. Ռուսաց Բարձր Դրան

գեօԼՆ Բ. վ. ● ՐԻԳԱ

Հիմնված 1792 թ.

(М. 529879/529905) 9—4

ԳՐԱՒԱԿԱՆ 1000 ՌՈՒԲԼԻ

Որոնում եմ համապատասխան զբաղմունք։ Եղել եմ պետական ծառայութեան մէջ 20 տարի, այնուհետև պաշտօնս թողել կամովին։ Կուզէի լինել կալուածների կառավարիչ։ Որոնում եմ ընկերակից առևտրական գործի համար։ Կարող եմ ստանձնել նաև կոմիսիոնական գործեր։ Համաձայն եմ օտար քաղաքներ գնալու։ Հարցնել Չերքէզօվսկայա փ. № 20 տանը գտնվող Սիմէօնեանցի խանութում։

103. 1—1

ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ Է ՔԱՆ ՇՊԱՐԸ. . .

ՍԿԱՎՈՒԼԻՆԸ

լուծողական է, դեղհատիկներով, առանց համի և հոտի

(В. 1978)

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный